

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Laetitiae Perfectae Artificium In Conscientiae Recta Efformatione
inuentum, & per Adventuales Conciones expositum ac demonstratum

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1667

Tractatus VI. De Conscientiâ dubiâ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11367

TRACTATUS VI.

DE CONSCIENTIA DVBIA.

Omne quod ex fide non est, peccatum est. *Ad Rom. 14. v. 23.*

*Conscientiam de actionis suæ malitiâ, id est, practicè dubitantem; eam permittere non posse. In speculatio autem dubio quod superari non potest, Conscientiam, ex possessione & juris præsumptionibus, in omnium Virtutum materiâ re-
tè efformari.*

P R O O E M I V M.

*Cur Con-
scientia
vocetur a-
liquando
dubia.*

Uamuis Conscientia dubia verè proprieque dicta Conscientia non sit, vt antè me dixisse memini; quandoquidem Conscientia, actus sit de actione suâ iudicantis animi; dubitatio verò sit hæsitatio quædam suspensioque iudicii, vt mox explicabo: tamen quia circa res dubias, quæque nullum in alterutram partem consensum extorqueant, versandum est sæpenumerò, de quibus tamen Conscientiæ iudicium certum exigitur, idcirco Conscientiam dubiam vocant Theologi: non quòd dubiam in rebus agendis vnquam sententiam ferre possit, quam licitum sit executioni mandare; sed quòd incertæ sæpè res sint, dubiæque bonitatis aut malitiæ, de quibus tamen certum quid est statuendum, an executioni mandari debeant, an verò sint penitus rejiciendæ. Dicendum est itaque, quâ ratione in dubiis quæ proponuntur actionibus, efformandum sit Conscientiæ dictamen, quod sine crimine amplecti liceat, & impunè etiam à dubitante exhiberi.

S. I.

*Expositâ Dubij naturâ & differentiâ, proponitur status
questionis.*

1. **L**ongè inter sese differunt, quamvis sæpè confundantur, voces, *dubitatio & opinio; dubitare & opinari*. Atque vt à propositâ mihi materiâ per varia discurrendo non abeam; inter eum, inquam, qui dubitat resnè sit licita an illicita quæ agenda offertur, & eum qui probabili ratione opinatur licitam esse aut illicitam, magnum sanè est interuallum. Quod quia à multis minùs attenditur, hinc fit, vt quemadmodùm rerum vocabula, ita & res ipsæ sæpissimè confundantur; & sibi permixtione mutuâ tenebras eas obducant, quas non facile, nisi ritè separentur, sit discutere. Id igitur agendum est primò, vt sua cuique parti debita constent nomina.
2. Et quidem, *Opinionem cum Dubitatione* committendi & coniungendi occasionem inde arreptam suspicor, quòd vtrobique de rei veritate incertus sit, aut sanè certus non sit animus. Et hoc quamvis sic esse fatear, tamen longè aliter circa propositæ rei veritatem versatur mens dum opinatur, aliter verò longè dum dubitat. Nam qui exempli gratiâ, opinatur rem esse licitam, is ratione ducitur probabili, id est eâ propter quam prudenter iudicat rem ita esse; quamvis id etiam iudicet, eas è diuerso rationes existere, ob quas non immeritò possit statui, rem ita prorsus non esse. In hoc euentu, jam dictum est superiori Tractatu, Conscientiam sibi certum indubitatumque dictamen efformare posse, quo statuat, actionem eam quam probabili ratione opinatur licitam, licitè & impunè à se posse exerceri. Et quamvis de opinionis quam sequitur veritate reformidet & non omninò sit certa, atque ad eò materialis peccati committendi periculo sit obnoxia; certa tamen est, istud agere se posse, cuius veritatem, aliâ quàm probabili ratione non datur assequi. Et sic de omni formalis peccati discrimine admodùm est secura.
3. At verò is qui dubitat, nullum prorsus fert iudicium, nihil statuit; neque de rei propositæ veritate, puta an lex obliget an non

*Aliud est
dubium,
aliud longè
opinio.*

*Proponitur
differentia
inter pro-
babiliter o-
pinantem.*

*& dubi-
tationem.*

non obliget, neque rursus etiam de actionis suæ bonitate aut malitiâ. Interim hæret animus incertus rei, quòd nihil, ne probabili quidem ratione in vllam partem possit decernere. Est enim dubitatio propriè dicta, *suspensio iudicij, sic vt rei propositæ non detur aut assensus aut dissensus.*

*Dubium
negatiuum
quid sit &
unde oria-
tur.*

Tripliciter autem potest obtingere ea animi suspensio. *Primò* quidem, si nulla prorsus in vtravís partem appareat assentiendi aut dissentendi ratio. Sic nec asseruerit, nec etiam negauerit quis prudenter, paresnè sint stellæ numero an impares. Nec qui concubiâ nocte de subito expergiscitur, rectè statuet an cis, an citra horam duodecimam prouecta sit nox. Nulla enim in alterutram partem occurrit ratio: & sic, à iudicando dum mens abstinet, dicitur habere *dubium negatiuum*, quod propriè ex merâ ignorantia rei, ortum ducit.

*Dubium
positiuum
oritur ex
rationibus
æqualibus.*

Secundò suspendi iudicium potest, idcirco quòd rationes quædam quasi per caliginem sese ostentent; aut tam exiles, vt suspicionem quidem mouere possint, non tamen ex sint, vt assensum, ne de probabilitate quidem veritatis, queant elicere. Sic beneficium Ecclesiasticum obtinenti mouetur dubium, an Horarum penso persoluendo obstringatur, quòd prouentus quos percipit tam sint exigui, vt tantæ obligationi non videantur exæquari; nihil tamen, quid sit de re, audet statuere. Alius sibi videtur olim Deo concepisse vota; alius sibi in ære alieno esse, nec tamen quondam debita persoluisse; alius meminit se peccasse, & se nondum Confessione crimen eluisse suspicatur. Sic infinita sunt alia, quæ ratione quâdam expenduntur, sed non eâ quæ sufficiens pondus afferat vt mentem iudiciumque secum trahat, quamuis efficere possit vt animus aliquantulum vacillet initio, ac deinde sententiam omnem prorsus suspendat. Qui sic dubitat dicitur habere *dubium positiuum*.

*Aut ex ra-
tionibus se-
se elidenti-
bus.*

Tertiò denique suspensio iudicij (& hoc magis positiuum est dubium) exinde potest oriri, quòd quamuis ratio sit cur in vnam partem inclinetur animæ, vt ita dicam, æquilibrium, tamen ex alterâ parte, est quod pondus rationis eleuet aut elidat, sic vt ne probabili quidem ratione detur conijcere, à quâ parte stet veritas. Nam si vlla appareat in vnam partem ratio probabilis, jam non est dubium, sed probabilis opinio; nisi quis etiam tum nolit, aut non possit assentiri; tunc enim etiam verè dubita-

4.

5.

6.

dubitabit; iudicium cum suspendat. Dubium ergo, non certitudinem tantum & scientiam, sed & probabilem omnem opinionem elidit; vtrumque enim actus est iudicii; dubitatio autem, mera iudicii suspensio est, & quasi iustitium nihil in vtramvis partem decernentis animi. Tale dubium sæpe iis in rebus quæstionibusque occurrit, quæ à testium dependent depositione. Sic si tæminæ duo tresue nuntient, in Indiis vidisse se maritum efferri, & quidem certo die & loco, probabilem habet rationem quâ statuat viro se carere. Sed si alii æque bonæ fidei totidemque nuntii superueniant, eodem aut posteriori die aliquo, maritum se vidisse saluum & incolumem qui testentur, certè si ratione & non naturæ cæco impetu agi velit, nihil quidquam de mariti morte aut vitâ potest statuere; & si mortuum optat, assensum tamen primo nuntio debet denegare, & dubitare de totâ re. Neque probabilem secundis nuptiis ritè ineundis dicat ex primis nuntiis sese hausisse opinionem illamque sequi: nam secundorum testium depositione, elisa est omnis probatio, quæ actioni ponendæ, nuptiisque ineundis faueat. Totâ enim certitudo & verisimilitudo historiarum, in dubium jam euadit.

7. Quæritur modò, dubitanti sic Conscientiæ faciendum quid sit, an inquam, iudicio præuio sic suspensio, ipsa quoque ab omni dictamine debeat abstinere, actionemque omnem deinceps suspendere?

8. Vt verò hoc quoque exponatur clarè, istud sedulò attendendum est, in duplici differentiâ Dubium à Theologis fecerunt. Vnum vocatur speculatiuum, alterum dicitur Practicum. *Speculatiuum dubium* est, dum generatim de rei alicuius veritate, aut legis obligatione dubitamus. Et si quidem de hâc dubitatio incidit, *dubium juris* est. Sic qui dubitat an inuadentem se iniuste; liceat occidere; an æger in quadragesimâ licitè vescatur carnibus, dubio laborat juris. Qui verò dubitat an hodie sit ieiunium, dies festus, hora diei duodecima, dubio tenetur quod vocatur *dubium facti*.

*Quid sit
dubium
speculatiuum.*

9. Alterum est dubium practicum, quod non circa rem aliam, quàm circa actionem à se hîc & nunc ponendam versatur, ac hæret. Et hoc quidem sæpissime ex dubio speculatiuo oritur. Nam quod quis dubitet an vesci modò possit carnibus, fit quia dubitat

*Dubium
practicum
quid sit.*

dubitat an modò sit dies jejunio deputatus, an sit hora noctis duodecima. De horâ quòd dubitet, aut de die lege præscripto, dubium speculatiuum est: at quòd de actione suâ, seu de carniû esu anceps sit, dubium est practicum. Fit tamen etiam quandoque, vt vbi nullum est speculatiuum dubium, sit tamen practicum. Fieri enim potest vt quis minimè dubitet, injustum inuasorem, præsertim cùm aliter discrimen euadere non datur, posse interfici: & tamen inuadentem sese cùm quis videt, dubitare potest de actione suâ; an scilicet ei manus inferre nunc possit eumque occidere, quòd fortè in amentiam actus sit; quòd facillè sit vim inferendam fugiendo euadere: denique multa alia possunt occurrere, ob quæ de nece à se inferendâ rectè dubitet. Dubiu ergo hîc habet practicum, sine dubio tamen speculatiuo. Hinc patet illa inter se plurimum distingui.

Et verò sedulò attendenda est hæc distinctio, vt tota Dubii materia clarè euoluatur, neque confundantur rursus Dubia inter se? istud enim jam ostendetur, cum speculatiuo dubio, Conscientiam læpissime posse actionem instituire, & institutam prouehere: cum practico verò, numquam. Ab hoc itaque sumo exordium.

10.

§. II.

Cum practico dubio numquam licitum est dubia agere, sed pars tutior semper est eligenda.

Cum Dubio practico illicitum est agere.

Theologorum omnium ea concors est sententia, neminem de actionis suæ malitiâ positiuè dubitantem (id est cum dubio practico) eam sine crimine posse exequi; sed prorsus intermittendam esse, quamdiu hoc dubium animo obuersatur. Sic qui verè dubitat an lex jejunii hodie obliget, vndecumque hoc dubium oriatur, peccat si carnibus vescitur. Peccat autem, non quia cum dubio speculatiuo operatur; sed quia cum practico, id est, non determinando an bona futura sit actio, an verò mala.

11.

Et hoc quidem minimè potest esse dubium, cùm aperta sit
D. Pauli

ad Rom.
14. v. 23.

D. Pauli sententia. *Omne quod ex fide non est, peccatum est, per fidem autem Conscientiam hinc passim intelligunt sancti Patres.* Et quidem sensus huius oraculi hic est: omne quod bona fides seu Conscientia non dicat esse licitum agere, si agatur nihilominus, peccatum est. Atqui qui practice dubitat an actio licite exhiberi possit, Conscientiam rei licite, aut dictamen practicum de actionis sue licite expositione non habet; agit igitur, & non ex fide; id est non ex Conscientia: ac proinde teste Paulo peccat, etiamsi verè legem non infringat, nec vetitum sit id quod agit.

Probatur
1. ex D.
Paulo.

13.

Eccli. 3.
v. 27.

Etenim quis id mihi jure negauerit, periculo sese euidenti talem exponere infringendæ legis? Atqui nonne rursus Diuinum id est oraculum, *Qui amat periculum in illo peribit?* Talis enim, cum de actione sua dubitet, bonane sit an mala, nec quidquam decernat, verè amat periculum, & quidem à se cognitum. Si enim non amaret, sanè modis omnibus inuestigaret quid sit de re, licite an sit actio an illicita. Jam verò cum nullam adhibeat veritati inuestigandæ diligentiam, ab ignorantia inuincibili & inculpata patrociniū temeritatis sue non potest petere, cum affectata planè sit & voluntaria. Ignorat enim, quia cum possit instrui, non vult; nec sibi moram discendi dat: & cum de rei veritate instrui non vult, amare profectò errandi periculum est censendus.

Probatur
2.

14.

Quid? nonne qui dubitat benene acturus sit an perperam, ita, constitutus est animo, vt id peracturus sit, etiamsi constaret planè rem esse improbam? Quid enim, hoc si nosset, eum ab agendo retraheret, quod jam ei non obijcitur? Dei iniquitas offensa certò cognita. Atqui perinde amico est injurius, qui dubius an amicitie leges sit infracturus, displiciturusque amico, reuerentiam aduentanti non exhibet, ac is qui certò sciens eum familiaritate illa, aut potius rusticitate grauiter offendendum, honorem illum ei denegaret. Perinde enim agit, ac si de eius indignitate non magna ei esset curatio, eamque haberet admodum deinceps: quod sanè amicitie jura est infringere. Neque verò quemquam tam peruersæ mentis credo, vt Dei amicitiam non tam strictis legibus arbitretur obnoxiam, aut eam præ humanam credat liberiùs posse contemni. Sine dubio itaque peccat, quisquis cum dubio practico an Deo displicitura

Probatur
3.

A a

citura

citura sit actio quam aggreditur, eam nihilominus præfractè exequitur.

Dubius an veniale sit peccatum an mortale, peccat mortaliter si pergit in agendo.

Rurfus grauius peccat, quisquis dubius mortalènè an tantùm veniale commissurus sit crimen, actionem tali dubio committit. Dubius v. g. an mentiendo, mortalem an verò leuem contracturus sit noxam, mortalem contrahit si mentitur. Interpretatiuè enim, vti aiunt, mortale crimen vult committere; vtpotè qui actionem eam intermissurus non sit, etiamsi nosset mortali offensæ esse obnoxiam.

15.

Peccatur specie peccati de quo dubitatur.

Tertiò denique, certum id est etiam, eum qui sic agit dubius de peccato, illâ peccati specie innodari, de quâ dum peccat, dubitat. Hinc si quis non suæ commiscetur, dubitat autem an nupta sit an innupta, adulterii prorsus reus est; adeoque cum species peccati in Confessione debeat explicari, non satisfaciet, si fornicatum sese fateatur, nisi & adulterii dubium quod obuersabatur animo, ingenuè exponat. Ita disertè D. Thomas.

16.

D. Tho.
quodlib.
8. a. 13.

Dubius positiuè dubio practico, debet eligere quod est tutius.

Istud igitur fixum sit, quamdiu de actionis suæ bonitate aut malitiâ suspensus est animus, eligendum esse id quod est tutius. Tutius autem id est, in quo nullum peccandi est periculum. Et hîc locum habet Regula illa juris celeberrima, *In dubio, tutior pars est eligenda*: in dubio nempè positiuo practico. Ratio autem est; quòd numquam in actionem licitum sit prorumpere, nisi prudenter. Non autem agit prudenter, nisi reipsâ dicter Conscientiâ benè agi, aut saltem non malè. Et tunc tantùm non malè agitur, quando saltem probabili ratione res iudicatur licita, exindeque iudicium practicum à Conscientiâ elicitur, actionem licitè posse exhiberi. Neutrum autem in dubio practico positiuo locum habet; nam de legis obligatione nihil iudicat animus; est enim dubius: & de bonitate peruersitateque actionis suæ nihil statuit, ac proinde sine dictamine Conscientiæ agit, *quod autem ex fide non est, peccatum est*, agit enim prorsus imprudenter.

17.

Dubius negatiuè peccat licitè agere.

Atque hæc de dubio positiuo dicta intelligantur. Nam vt rectè Ludouicus de Scildere, qui negatiuè tantùm de malitiâ materiali actionis suæ dubitat; id est, cui nulla prorsus occurrit ratio, nequidem minima, ob quam actio quam præ manibus habet, mala censenda sit aut illicita, is rectè Conscientiam efformat,

18.

Scildere
de Conf.
Tract. 3.
c. 9. n. 5.

&

& certò statuit nullam actioni suæ peruerfitatem interuenire, ac proinde licitè posse exhiberi. Si enim quoties eiusmodi dubia intercurrunt (quæ nulli rationi nixa cum sint, à scrupulis non multum differunt) ab actione foret abstinendum; infinitis sanè perplexitatibus & angoribus præpediti forent, multorum ad virtutem seriò connitentium animi; quibus omnia quæ agunt, videntur dubia; & si rationem dubii exigantur, nihil habent quod reponant, nisi quòd dubitent, atque quòd ita ipsis esse videatur. Tale verò dubium vti ex nullâ ratione exoritur, ita etiam nullâ ratione est æstimandum, aut censendum vllam obligationem legis inducere, cuius nulla, in mente, legitima sunt vestigia. Sic si dubito an modò licitum sit exire domo, an vesci cibo qui mensæ apponitur, neque alia suppetat ratio quæ rem mihi faciat esse ambiguam; tum sanè negatiuè dubitare censeor; & ob hoc dubium, ab actione dubitatâ minimè est abstinendum.

§. III.

Cum dubio speculatiuo agere non licet, donec Conscientia iudicium certum, licitè rem agi posse, efformarit. Hoc autem iudicare non potest, nisi prius speculatiuum dubium deponere studuerit.

19. **E**A quæ diximus plana sunt. Istud est difficilius, an quoties Exponitur
questio. dubium aliquod speculatiuum incidit, illicò in praxi actionem meam illi conformare debeam, & quidem tutiorem semper partem eligere. Et vt exemplis clarior fiat res: dubium mihi incidit, an in ære alieno sim. Tutiùs videtur esse solutionem præstare, & æs dubium sic expungere; an idcirco istud creditori dubio obligor exhibere? Dubito an votum aliquod emiserim; dubito an peccatum quoddam, quod olim commissum mihi nunc occurrit, ritè fuerim confessus; dubito an hodie ieiunandum sit, & multa his similia ingerere sese possunt menti dubia. Sanè tutissimum videtur esse primo obtutu inspicienti rem, explere vota etiam dubia, peccatum dubium confiteri, ieiunare, aliaque præstare de quorum obligatione dubitas. Ita sit. Verùm istud

quæritur, an illicò formandum mihi sit Conscientiæ dictamen, illa omnia præstanda esse, actionemque illam mihi met debeam imperare? Profectò si hoc ita est, intolerabile omninò habent onus ii, qui à minimâ peccati specie dum abhorrent, dubiis implicantur propemodum infinitis.

*In dubio
speculatio
formandâ
est Consci-
entiæ dictamē.*

Fateor ita esset, si hoc dubitantibus onus incumberet. At si rectè animum aduertistis, non id dixi §. præcedenti, agenda esse omnia, quæ dubia mens agenda suspicatur aut dubitat: istud tantùm dixi, ab actione omni abstinendum, de quâ dubitat an sit illicita, donec & quousque dubitat: supersedendum itaque actioni esse, donec statuerit, actionem hanc licitè à se exhiberi. Si ergo dictamen istud certum possit elicere, etiamsi probabili tantùm ratione nitatur; tum verò æquè tutum est, debitum dubium non soluere, quàm præstare; voto dubio supersedere, quàm istud adimplere; atque idem esto de cæteris dubiis iudicium. Itaque vt tutò agere possit dubius, Conscientiæ dictamen efformandum est necessariò, quo certò statuatur, actionem quam aggreditur, bonam esse & licitam. Atque hoc vocant Theologi, in re dubiâ formare Conscientiam. At quâ ratione id à me præstabitur inquires? quo pacto id à me impetrauero, vt statuam quid à me fieri debeat, cum planè dubitem ad quid obliget? Sanè id sæpissimè non est admodum difficile.

*At quomo-
do?*

*Deponen-
dum est si
fieri potest
dubium
speculati-
uum.*

Ac primò quidem istud agendum est pro viribus, vt dubium speculatiuum, è quo dubium practicum siue actionis ponendæ incertitudo trahebat originem, superetur & elidatur: atque illicò cessabit dubii practici anxietas. Itaque si dubitas an licitè vesciturus sis hodie carnibus, sanè iis vesci nefas est, donec de legis obligatione dubitatur. Itaque dubium hoc euince; euinces autem si operam adhibeas, & inquiras an dies fastus sit an nefastus. De aliis quæ occurrunt negotiis, contractibus puta, possessionis aditione, mercium justâ aut iniustâ distractione, si mens hæreat, neque tuo studio dubium possis, ne probabili quidem ratione enodare; viros consule probos, prudentes, & de quorum scientiâ non dubitas; detergent ii dubium omne. Nam si vel probabili ratione asserant licitam esse rem aut illicitam, illicò fundamentum habes sufficiens, cui nixus dubium deponas; & ex probabili vt minimùm ratione, certum possis de actione à te præstandâ ferre iudicium; hoc est, certum Conscientiæ dictamen effor-

20.

21.

efformare. Et hoc quidem, præstari dum potest, certissimum est
Conscientiæ dubitantis leuamentum.

22. Verùm, quid si solus sim? quid si in eo loco constitutus, ubi *Sed quid
si non pos-
sit istud
dubium
superari,
quæritur
quid agen-
dum sit.*
nec libri ad manum sint, nec viri experti rerum quos consulam?
aut quid si dubium sit tam pertinax, vt nec meo nec alieno stu-
dio, quantumcumque adhibeatur, possit superari? quo sese
tum vertet Conscientia? Sanè speculatiuum dubium ei inhæret
præfractè, nec ab eo se potest expedire. Foris quis est, aut in mari
procul ab hominum consortio positus, neque horas per noctem
audit, neque scit an dies sit ieiunii. An illi semper à carnibus est
abstinendum, quoties an ieiunandum sit dubitat? Sanè ieiunan-
dum sic esset non paucis anno toto. Dubitat quis an sit in debitis,
& quidquid inquirat, manet dubium. Dubitat an iusta sit bono-
rum quâ gaudet possessio, neque titulorum inuestigatione quid-
quam proficit. Matrimonium sit dubium, quod fama quædam
obscura è remotissimis regionibus aduolarit, maritum primum
viuere. Dubia sit peccati commissi Confessio, & quidquid cogi-
tat, quidquid discutit, manet dubius. Dubitat quis denique an
votum Castitatis emiserit; hoc autem dubium, cuius iudicio
quæso deponet? non suo; nam nihil occurrit quo factum quid
sit, plane decernat: non alieno; quis enim nisi conjecturâ
merâ assequetur quid ab illo olim factum sit, quem ne de facie
quidem nouerat? & quid si nouisset, an vel probabili ratione
potest quis conijcere, quid quis aliquando mente designarit? Sanè
insuperabilia sic sunt dubia infinita, quæ nullo studio, nullâ arte
possint flecti. An tum etiam ad tutiora recurrendum est consilia,
& restitutio certa facienda illicò pro incerto debito; præstanda
vota; deserenda possessio; vt certum à Conscientiâ, de actionis
suz bonitate, iudicium efformetur? Hoc nunc agendum est &
enodandum.

§. IV.

Quod si diligentia adhibita, manet dubium speculativum, tum formandum est dictamen Conscientiae, ex bonae fidei possessione & praesumptione juris, in materiae qua justitiam concernit.

In dubiis, ex possessione recte formatur Conscientia in materia justitia.

IN diuersa hinc abeunt Theologi. Quidam in materiae qua justitiam concernit, in rebus dubiis possessionem bonae fidei, aut praesumptionem juris, incertitudinem omnem dirimere statuunt: in dubiis autem qua reliquas virtutes spectant, tutiorem semper partem esse amplectendam. Et primum quidem, quod passim omnes Theologi, praeter Adrianum dant, libens accipio: nempe cum de possessionis alicuius justitiam dubitatur, nec in alterutram partem potest euinci pro quo stet justitia; tum ad bonae fidei possessionem jurisque praesumptionem recurrendum esse, ut quis certo statuatur, rem de qua ambigitur, retinere an possit, an vero eam a se debeat abdicare. Quamuis fortassis aliqui occurrunt casus, in quibus titulus tempore prior, possessioni praefertur. Tamen praeterquam quod & id in peculiare jus refundi possit, euentus illi tam rari sunt, ut ob eos a regula generali, quam omnes Theologi amplectuntur, non videatur esse discedendum. Regulam autem illam explicare malo, quam aut rationibus, aut grauissimorum virorum auctoritate confirmare. Egerunt id passim Theologi, tantum exponenda est res.

Id licet sit in foro externo.

Certum est imprimis, quod si de praedio lis inciderit, & quidem Caio illud possidenti, Titius actionem pro suo jure intararit; omnibusque qua utrimque afferuntur rite discussis & expensis, dubium manserit utrimque jus, praedium Caio possidenti adjudicandum esse; & cum speculatio dubio, a iudice nihilominus certo decernendum, praedium cuius jus est dubium, a Caio deinceps legitime possideri. Nam ut fert regula juris 65. in 6. & regula 170. & de regulis juris, *in pari causa melior est conditio possidentis*, & rursus l. 1. in fine C. de conditionibus insertis, *possessor bonae fidei, sine plena & euidenti probatione in*

23.

24.

Reg. juris 65. in 6.
Reg. 170. & de regulis juris

l. 1. C. de conditionibus insertis.

ne in contrarium, remoueri non potest : quantò minùs ergo ob dubiam ?

25. Neque verò hanc possessionis prærogatiuam, ab humano jure aut Reipublicæ potestate arbitrò defluere vt quidam volunt ; vt potè in cuius manu sit de rebus dubiis disponere, & certo domino affigere ne incerta sint rerum dominia ; quasi si possessori bonæ fidei in dubio daretur dominium, tantùm ex priuilegio, & juris constitutione. Non inquam, his assentior. Nam possessionis prærogatiua, videtur ei competere ex naturâ rei, omniumque passim hominum communi iudicio, cui jura se accommodant. Nemo enim negauerit, possessori bonæ fidei aliquod in re jus competere, saltem defendendi rem, & prohibendi ne sibi sine vllâ ratione eripatur, hætenùs pacata, & à nemine in controuersiam vocata possessio. Hoc si ita sit, sanè vt acutè rem tangit Castro-Palao, tum cùm dubium est Caii possessoris, actorisque Titii jus, duplex est ex parte Caii ; vnum quidem proprietatis jus, sed dubium ; alterum verò, sed certum, possessionis. Ex parte verò Titii vnicum tantùm proprietatis est, illudque dubium, ac proinde à jure proprietatis quod habet Caius, adæquatum. Itaque cùm vno jure pares sint, & altero jure & quidem indubitato Titium Cajus cùm exsuperet, non est quòd ex juris dispositione aut priuilegio, possessori prærogatiuam dari existimes. Ratio ipsa id dicat, & communis omnium consensus ; siquidem nullum è possessione deturbandum vllius hominis iudicio existimo, cui duplex jus in re competit, vt illi faueatur qui vno tantùm nititur, & quidem tali, vt vni tantummodò possessoris exæquetur. Quòd si igitur ante exortum dubium, verè fuit prædii dominus sic vt licitè eo vteretur, frueretur fructibus, illudque, si luberet, diuendere etiam posset, vt rectè Molina ; sanè etiamnum ex communi lege, idem dominium obtinet, & non ex nouâ aliquâ juris dispositione : quandoquidem possessio dominium dubitanti non dederit, sed tantum id quod habebat, propugnari. Dispositione autem juris & iudicum sententiâ, id tantum fit, vt possessor ille ab actore conueniri non possit posthac, nisi alia afferat, quæ certiori argumento possessoris jus elidant ; & multò magis, vt pacificè rem possidenti, vis nulla possit admoueri. Quidquid sit, illud certum est, quod in dubio speculatiuo, ex possessione, jura rem determinent,

In dubio jure humana potestas aut Respublica non dat possessori notum jus, sed de veteri iudicat.

Castro-P.
de Consc.
disp. 3.
punc. 2.
n. 2.

Molina
de jure &
just. disp.
17.

nent, & rectè. Nam cum in dubio lances sint quasi in æquilibrio, simulatque juri vtrimque æquali, aliud possessionis jus alterutri adjicitur, minimè mirandum est, pondere nouo adiecto, examen stateræ aut justitiæ, in illam inflecti partem, in quâ plus ponderis est & plus momenti.

*Externo
foro con-
formandū
est internū.*

Alterum etiam certum est, forum internum, & posse; imò & debere externo foro conformari, nisi hoc fortasse falsâ nitatur præsumptione. Quod quidem multis probat Baldus, Couarruias, Suarez, Vasquez, Thomas & Joannes Sanchez, & à Theologis passim admittitur. Atque ex hoc principio liquidò id consequitur, quotiescumque in materiâ justitiæ concernente, dubium occurrit speculatiuum, quod nullâ diligentiam adhibitâ possis superare, ex possessione, te licitè posse sententiam ferre; & siquidem possessio pro te stet, rem tibi adjudicare. Ac proinde formare poteris iudicium practicum, quo Conscientia iudicis instar decernat, eam cum dubio speculatiuo, nihilominus à te posse licitè ac securè possideri. Quid enim? si de prædio de quo nunc dubitas, coram iudice indicta tibi fuisset lis, dubiisque quæ tibi occurrunt legitimè examinatis, nec tamen discussis, iudicis publicâ sententiâ, ex possessione quam bonâ fide obtines, tibi causâ fuisset adiudicata; an quidquam de rei possessæ iustitiâ dubitares? an non iudicis sententiæ acquiesceres? Acquiescerem inquis enimverò. Atqui adhuc dubium esset aditæ proprietatis ius. Quòd si ergo cum hoc dubio, possessio tutam facit iudicis sententiâ, quâ pro te stare possessionis ius decernitur, nihil est cur Conscientia, iudex actionum priuatus, eandem pro te sententiam non possit ferre, & tu illi acquiescere.

*Ius externū
in dubio nō
dat nouum
ius possesso-
ri, sed id
quod habet
declarat &
defendit.*

Verum, inquis, alia est vtriusque sententiæ ratio. Nam cum dubium est ius, iura possessori fauent, eique ius rei controuersæ, auctoritate publicâ tribuunt; ego autem mihi ius nullum arrogare possum, aut attribuere. Sic est. Declarare tamen possum, mihi de quo dubitabam, ius certò competere. Neque aliud agit iudex. Non enim de dubio iure quidquam disponit. Quâ enim iustitiâ rem dubiam possessori potest tradere certo iure possidendam posthac, dubiumque quod actori competit ius prorsus elidere? Si aliena verè est res, an iudici licitum est de alieno esse liberalem? minimè verò. In dubio iure seruanda est æqualitas, seruari cum potest; potest autem cum res tota potest diuidi. Di-
uiden-

26.

Couarr in
c. cum ef-
fes. n. 7. de
restam.
Suar. de
conf. disp.
40. sec. 5.
Valq. in 1.
2. disp.
66. c. 1.
Th. Sanc.
l. 1. de ma-
rr. disp. 5.
Io. Sanch.
in sel. disp.
42. n. 4.
& disp.
48. n. 55.

27.

uidendum itaque foret prædium, & non possessori ex affe adjudicandum, si possessio nihil juris conferat, præter id quod titulus tribuit controuersus. Cum itaque iudices rem dubiam non diuidant, neque tamen de re alienâ justè possint esse liberales, dum iustitiæ, diuidendo rem, potest vtrimque satisfieri; argumentum id rursus manifestum est, non ex juris dispositione aliquâ, sed ex naturâ rei, possessori certum ius competere, quod jurè tantùm dubio non elidatur.

28. Atque hinc etiam manifestum fit, possessorem bonæ fidei, Possessor bonæ fidei in dubio non debet rem diuid. re. occurrente dubio & possessione certâ, rem integram sibi tutò adjudicare, neque cum eo qui dubium jus allegat, vllò modo diuidendam. Quod enim forum externum non diuidit, rectè etiam à foro seu Iudice interno, id est Conscientiâ non separatur.

29. Et quidem hæc possessio, tam certa regula est ad formandum sibi Conscientiæ dictamen, vt doctissimus Thomas Sanchez, quantumcumque sit iuris dubium. aliique asserant disertè, etiamsi ea essent dubia, quæ suspicionem maiorem ingererent prædium injusto titulo, quàm iusto à te possideri, tamen sine vllâ anxietate animi à te retineri posse; cum ex lege jam laudatâ id constet, quòd *possessor bonæ fidei, sine plenâ & euidenti probatione in contrarium remoueri non debeat.* Nullo itaque modo perturbandus est animus, etiamsi non vnum, sed & plurima sese dubia menti ingegerent, modò possessionis iniustitiam non euincant.

30. Neque aliâ ratione superanda sunt dubia, quæ de bonis testamento, aut parentum morte aditis, nonnullos anxie omnia obseruantes, solent exagitare. Dubitant an justè à parentibus aut à testatore fuerint possessa; an legitimè transcripta, & Dubium de paterna hereditatis iniustitiâ non est curandum. & multa in hanc rem. Cum enim pro sic dubitantibus stet possessio, non est quòd magnoperè angantur; neque de parentum malâ fide quidquam statuendum est, donec non dubiâ, sed euidenti ratione nocentes demonstrantur. Nam vt habet Regula juris, *Cum sunt partium iura obscura, reo potiùs fauendum est quàm aëtori.*

Regula II. de regulis Juris in 6.

31. Hinc rursus rectè conficies, si benè perpensis omnibus, Dubium an debeat non debet solueri. dubium adhuc sit, an in ære alieno sis, tuam te Conscientiam ab omni debito posse absolvere, seu statuere nil debere. Cum enim pro te stet pecuniæ tuæ possessio, neque quidquam sit quod

eam malæ fidei arguat, non elidetur jus certum possessionis, per dubium jus, quod creditor aut allegat, aut tu ei competere suspicaris.

Certus de debito, dubius an soluerit, debet solvere.

Sed quid si certum sit tibi, debitum à te contractum, dubium autem sit an expunxeris? Respondeo eo in euentu solvendum esse debitum. Cum enim certum sit creditoris jus, illud dubiâ exceptione non enervatur. l. Titia textores. π. de legatis. Dicamus rem clarius. Cum enim creditor jus certum habuerit aliquando in re debitâ, illi juri dubia solutio non exaquatur. Stat itaque pro creditore juris possessio, quam dubia non elidunt. Huic autem juri manes obnoxius, quamdiu dubitas; nec ab illo eximèris, donec solutione præstitâ, ei certo fuerit satisfactum. Hæc de materiâ justitiæ, pro instituto meo dicta sufficient.

32.

l. Titia textores. π. de legatis.

S. V.

Non in Iustitiæ tantum, sed & in aliarum virtutum materiâ, possessio aut quasi-possessio, & præsumptio juris sufficit, ut in dubiis, certum de actione exhibendâ Conscientiæ dictamen efformetur. Exponitur id in variis casibus.

Possessio in omnium virtutum materiâ sufficit ad formandam Conscientiam in dubio.

Atque à virtute Iustitiæ ad aliarum Virtutum materiam gradum facio. Volunt nonnulli Theologi, cum dubium de cæterarum virtutum obligatione occurrit, non aliud Conscientiæ dictamen superesse, quam eligere id quod tutius est, id est, quod sine vilo peccati materialis discrimine potest agi. Nihilominus cum præstantissimis Theologis Suarez, Sanchez, Castropalao, Baldello, & aliis plurimis, aio possessionem, aut vt pressius loquar, quasi-possessionem, etiam in aliarum Virtutum actionibus regulam securam esse, quâ dubia omnia dirimantur; iisque circumlatrantibus, tutâ tamen in agendo Conscientia pergat viâ. Aut si hîc non valeat possessio, certè nec in Iustitiæ materiâ, dirimendis dubiis vllum ex hâc datur adminiculum.

33.

Suar. to. 5. in 3. p. disp. 40. sect. 3. Sanch. de matr. disp. 41. n. 32. Castrop. de Conf. disp. 3. punc. 6. Baldel. de Conf. dif. 8. n. 2.

Nam

34. Nam si res bene attenditur, quòd in materiâ Iustitiæ, *in du-* Eadem enim est ratio in his, & in materiâ Iustitiæ.
biis melior sit conditio possidentis, id non inde fit, quòd huma-
 na potestas possidenti jus vllum tribuat, vt dixi n. 25. & 27:
 sic enim non esset melior, sed fieret melior conditio possiden-
 tis; ius autem asserit meliorem esse possidentis conditionem.
 Non esset autem melior possidentis quam actoris conditio, nisi
 ei melius aut potius esset jus. Sed tota hæc Iuris declaratio in
 materiâ Iustitiam concernente, non est, vt acutè rem tangit
 Baldellus, ex aliquâ ratione quæ materiæ Iustitiæ peculiaris sit
 & intrinseca, *sed ex communi inquit ratione ignorantie inuinc-*
ibilis, que semper excusat, quatenus nempe ignoratur inuinci-
 biliter & inculpate malitia committenda, si retineatur res a-
 liena: ignoratur enim obligatio restituendi rem quam possides.
 Atqui & in aliis virtutum generibus, Religionis puta, Obe-
 dientiæ, Temperantiæ, eadem dari potest ignorantia: igitur si
 in his ignorantia non excuset, quin eligendum sit id quod tu-
 tius, ne materiale fortassis peccatum committatur; nihil et-
 iam erit quod in dubio possessorem bonæ fidei propugnet. Nam
 utcumque rem fide bonâ possideat, poterit tamen verè esse a-
 liena, & sic materiali peccato esse obnoxius. Ab hoc autem,
 si possessorem bonæ fidei absoluat inculpata & innocens posses-
 sio, etiam cum tertii præiudicio, aut præiudicandi periculo,
 nihil est cur id possessioni in aliis virtutibus denegetur, præser-
 tim dum nullius tertii iuri officitur. Verùm explicandum est
 quæ sit ista possessio, & cuius rei.

Baldellus.
n. 9.

35. Quod vt exponatur clariùs, videndum est porrò quid in ma- Explicatur quid sit possessio, qua in reliquis virtutibus est attendenda.
 teriâ Iustitiæ agat possessio. Lite cum agitur, partes sibi diem
 dicunt, actionem intentant, totique in id incumbunt, vt jus
 suum vtrunque probent, & mutuam vicissim elidant. Neuter
 si rem euicerit, obscurum dicitur & dubium vtrunque jus. Et in
 hoc euentu, vnde stat possessio, in eam partem Iudicis senten-
 tia inclinatur; & tota determinata est lis. Eadem planè circa cæ-
 terarum virtutum, Castitatis nempe, Religionis, Obedientiæ a-
 ctiones, quandoque instituitur altercatio. Litem, vt ita lo-
 quar, voluntati intentat Virtus: voluntas pro suâ causâ stat:
 Iudex qui litem dirimat, est Conscientia. Dubium, exempli
 causâ, est an sit hodie jejunandum. Lex jejunii, obligationem
 allegat, obedientiam proinde exigit. Voluntas ex aduerso pro

B b 2

libertate

libertate suâ stat; obedientiam non denegat, sed parendi obligatione adstruit se nunc non obstringi. A neutrà parte res cui vincitur, dubium est utrimque jus. Quid hic agat Iudex? in quam sese partem dabit Conscientia, ne imprudenter judicet? Attendat sedulò à quâ parte stet possessio. Et si quidem lex possessionem obtinet, pro eâ sanè iudicato, & voluntati parendi onus imponitur. A voluntate verò si libertatis stat possessio, ea illi facta tecta asseritur, & nulla imponitur parendi necessitas.

*Et unde
dignoscen-
dum pro
quo stet
possessio in
virtutum
materia
quæ non sit
iustitia.*

Quòd si rursus inquiris, unde discernendum hîc sit, cui faueat possessio, an legi an libertati; illud attendendum est, à quâ parte ea staret antequam dubitatio incidisset; atque hinc desumendum est iudicium, ut rectè statuas, quid superueniente dubio decernendum sit. Quòd si igitur antequam de legis obligatione dubitabatur, ab eâ eras immunis; etiam ab eâ postquam dubitas immunis es; suaque quæ ante dubium possessionem libertatis obtinebat, etiam exorto dubio, asserenda est libertas voluntati. Sin verò antequam superuenisset dubium, certa erat legis obligantis auctoritas, ea etiam vim omnem obtinet, nequidquam pro libertate pugnante dubio; & necessitas obediendi quæ ante dubium fuit, manu tenenda est planè. Exemplis euentuum qui sæpe solent occurrere, commodè explicabitur asserenda regula.

36.

*Lex dubia
non obli-
gat.*

Quòd si dubium sit an lex aliqua, aut à Deo aut ab Ecclesiâ, aut à Republicâ lata sit, nec quidquid inquiris, te à dubio potes expedire, lege non teneris. Hinc si dubia sit lex jejunii, ad jejunandum non obstringeris, sic ut propriè dicto seu formali peccato impliceris si legi non pareas. (Atque de talis peccati committendi periculo intelligenda sunt, quæ dicenda sunt deinceps) manifesta est hæc res. Stat enim pro voluntate possessio libertatis. Quod quidem facile est assequi. Certum est enim, antequam sese ingessisset menti dubitatio, à jejunandi obligatione immunem fuisse te. Nunc verò libertate suâ gaudenti, obtrudit se ex insperatò lex, & de possessione suâ libertatem vult detrudere, sibi que reddere obnoxiam. Jus verò suum, manifestè cum non probet lex, intra dubium stat tota controuersia. Rectè igitur sententiam feret Conscientia, asseretque nihil derogandum libertatis possessioni, neque legi esse obnoxiam: & sic

37.

*Suar. to.
5. in 3. p.
disp. 40.
sect. 5.
Sanch. l. 2.
de matr.
disp. 41.
n. 36. &
l. 1. in
præc. c. 10
n. 32.*

fic, etiamsi reipsâ dies esset jejunio à lege designatus, non jejunabit tamen sine crimine & impunè.

38.

Sarch.
sup. n. 12.
Castrop.
de Consc.
disp. 3.
pun. 7. n. 7.

Ex aduerso autem, si certum sit de lege, dubium verò an ei satisfactum; aut etiam incertum sit an ob lapsum temporis vim suam non amiserit ac proinde an libertatem à lege voluntas recuperarit; illi satisfaciendum est omnino, etiamsi reipsâ aut satisfactum sit, aut obligandi vis expirarit. Annuæ Confessionis lex omnino certa est; dubitas hoc anno an confessus sis; aut etiam, an tempore Paschali jam elapso lex oblitterata non sit: parendum est legi, & quidem quantocius: legis enim obligatio possessionem pristinam obtinet. Antequam enim dubitare inciperes, lege penitus tenebare obstrictus. Jam verò libertatem suam asserere cum vult voluntas, nihil prorsus adfert nisi quod dubium est. Atqui ob argumenta dubia, non est è possessione suâ deturbanda lex; igitur & pro legis vetere jure, quod per dubium minimè eneruatur, Conscientia, si prudenter agit, sententiam debet ferre, suamque legis obligationi possessionem asserere.

Certus de lege, dubius an ei satis fecerit legi est obnoxius.

39.

Item nocte, à Veneris die diem Iouis derimente, verè dubitas an hora sit noctis duodecima. Quamdiu durat dubium, neque diligentiam adhibitam veritas rei potest elici, carnibus vesci dubitanti non est interdictum. Possessione enim libertatis suæ fruatur voluntas, neque lex ius suum probat nisi admodum obscure. Cum enim totâ quæ præcessit hætenus septimanâ, carnibus vesci fuerit liberum, manifestum est ante exortum dubium, suam voluntati stetisse à legis obligatione libertatem. Hæc autem eripi non potest ob dubium tantummodo legis ius. Itaque sententiam hoc modo concipere & enuntiare debet Conscientia: quamuis incertum sit an sit hora noctis duodecima, certò tamen judico, me carnibus licitè vesci, neque me ob dubium jus à libertatis meæ possessione legitimè deturbari.

Inter diem Iouis & Veneris qui dubitat an sit hora noctis duodecima, non tenetur abstinere carnibus.

40.

Contra verò, si nocte Sabbathum inter & Dominicam mediâ, dubium de horâ noctis duodecimâ superuenerit; quamdiu durat dubium, carnibus omnino abstinendum est. Cum enim certum sit, duobus qui dubium hoc præcesserunt diebus, legem quæ carniū abstinentiam indicit, suam sine dubio obtinuisse vim; sanè cum exortum est dubium, lex possessionem obligandi iam obtinebat. Hæc autem cum à dubio libertatis iure, euertere non

Tenetur qui id dubitat nocte Sabbathum inter & Dominicam.

possit, dicenda est possessionem imperandi retinere, & à Conscientiâ veluti legitimo Iudice, in sui juris exercitio est conseruanda.

Dubius de anno a-tatis vigesimo primo, non debet ieiunare in quadragesimâ.

Eandem ob causam, dubius an vigesimum primum annum expleuerit, ieiunii quadragesimalis lege non tenetur; erat enim ante dubium exortum, certa à legis obligatione immunitas, quæ per dubium ius non tollitur. Et vice versâ, dubius an vigesimum quartum viuendo absoluerit, Sacerdotio initiari non potest; cum antequam dubium incidisset, possessionem Ecclesiastica lex habuerit, quâ sacer hic Ordo vetabatur suscipi à minorenni, cui vigesimus quartus annus non fuerit euolutus. Sic qui dubitat an Horas Canonicas recitare teneatur, non tenetur. Qui certus est se teneri, dubitat verò an persoluerit, lege de quâ dubitat obstringitur.

41.

Dubius de vigesimo quarto expleto non potest Sacerdotium suscipere.

Denique, vt absoluam; dubius an votum de aliquâ re præstandâ emisit, voto non tenetur. Nam cum ante dubium ab omni voti obligatione esset immunis, sua stat libertati possessio, nec dubiâ obligatione deperditur; ne tum quidem, cum magis in eam partem propendet animus, quæ votum asserat nuncupatum, quàm quæ neget.

42.

Dubius an votum emisit, illo non tenetur.

Quod si autem certus sis vota emisisse te, fidemque conceptis verbis Deo obligasse, de mente verò, aut vt vocant intentione, quæ omnis obligationis forma est & quasi anima, dubitare deinceps cœperis, ex magis peruulgatâ auctorum sententiâ, voto obstringeris. Non adeo, quòd pro obligatione voti stet possessio (eam enim in voto dubio, prout in lege dubiâ, voluntatis libertati competere, posset asseri) sed quòd pro voti veritate stet juris præsumptio, quam secundam esse regulam diximus, quâ in rebus dubiis certum Conscientiæ dictamen est efformandum. Vti enim in foro externo ea à Iudice prudenter adhibetur, ad decidenda jura & facta dubia, ita & à Conscientiâ, legitimo actionum humanarum Iudice, ad ea quæ dubia sunt componenda, rite prudenterque applicatur.

43.

Dubius de intentione emissi voti, voto tenetur.

Præsumptio ex iuris præsumptione.

Præsumptio autem est conjectura quædam aut opinio probabilis, quæ tamen vera & certa habeatur, donec probetur oppositum. Inter alias autem Præsumptiones juris, vna asseritur à Glosâ. *Si constet aliquem actum interuenisse, potius est, vt validus, quàm vt irritus pronuntietur.* Itaque cum certum ti-

44.

l. in contrahenda
7. de reg. juris.

bi

bi fit, vota conceptis à te verbis esse emissa, prudenter autem semper præsumatur, id quod actione externâ fit, legitime fieri; præsumendum est proculdubio, te mentem intentionemue habuisse obligandi te, nisi contrarium tibi constet planè & liquidè; id autem sic non constat, quamdiu dubitas. Idemque cum de matrimonii initi, aut promissionis, aut fidei datæ, aut donationis mente aut intentione dubium inciderit, pro pacti valore ferendum est iudicium.

45. Si verò de ipsâ promissione aut donatione, an facta sit, aut de fide an data sit, dubitetur, iis dubitans non tenetur. Stat enim pro suâ libertate manifestâ iuris præsumptio: nempe quod *Factum in dubio non præsumatur sed demonstrari debeat.* An non etiam exinde consequitur, dubitantem an peccatum aliquod commiserit, sese à peccato posse absoluerè, & statuere non commississe? Verùm id discutiemus deinceps Tractatu 11.

Dubius de facto, facti obligatione non tenetur.

46. Plurima adhuc sunt quæ de iuris præsumptionibus dici possent, & in dubiis quæstionibus, Conscientiæ ritè dirigendæ applicari. Verùm cum de iis, libro penè toto quem de Conscientiâ conscripsere, uti fusilissimè ita & acutissimè, nuper disputarint Franciscus Bardi, & adhuc recentius Ludouicus de Scildere, nihilque reliquerint intactum quod tum interno, tum externo foro possit esse usui, manum de tabulâ tollo, hæc quæ passim occurrentibus dubiis dirigendis poterunt deferuire, utcumque delibasse, & alio modo demonstrasse contentus.

§. VI.

Dubitatio affectata numquam excusat à crimine, sed potius malam animi affectionem arguit.

Quid dicendum de eo qui varios consulere statuit, donec opinionem sibi fauentem inueniat.

47. Illud tamen in toto hoc rerum sententiarumque complexu, sedulò est adinaduertendum, nihil quidquam Conscientiæ ritè efformandæ adminicula hæc prodesse, nisi verè dubia sint ea, de quibus pro Conscientiæ tribunali disceptatur; & quorum manifesta

Affectata ignorantia numquam excusat à crimine

fecta veritas ignorantia inuincibili & prorsus inculpatâ, dubitan-
tem latent. Plurimos etenim est inuenire, qui minimè dubia in
jus vocant, veritatisque declinant lumen, distorti merâ malè a-
gendi lubentia. Hos sanè neque juris præsumptio, neque posses-
sio quidquam iuuant, cum malæ fidei sit; quandoquidem in ani-
mo habeant jam præstitutum, nullum, aut certè desultorium
adhibere studium, vt veritatem rei assequantur; tenebris-
que inuolui malunt, ne ea scire contingat, quæ potius amant
ignorare.

ea oritur 1.
ex merâ ne-
gligentiâ.

Et hi quidem in triplici sunt differentiâ. Primò enim, ex me-
râ nonnulli & supinâ negligentia ignorantes sunt, vt quibus de
salute animæ, actionumque suarum, honestæ an sint an inhonestæ,
admodum parua est cûratio. Et vt Seneca rectè de hoc homi-
num desidio genere conqueritur, *Itur quâ itur, non quâ eun-
dum est*: his, modò videantur homines frugi & honesti appeten-
tes, neque palam criminis possint argui, perinde est quid demum
sint. Agunt res suas, sed non vt agendæ sunt: & ne errorem de-
doceantur, sacras conciones fugiunt; ne verò à suâmet Con-
scientiâ arguantur, dubitare malunt quàm scire, vt paratam ha-
beant quam allatranti Conscientiæ offam objiciant, eamque sic
compescant, ne admordeat.

48.

2. ex arro-
gantiâ.

Alii ex merâ etiam arrogantia ignorantes sunt, vtpotè quos
pudeat alium à se consulere, suoque malint errare iudicio,
quàm sapere alieno. Nihil ipsis verum est, nisi quod videtur.
Atque hæc hæreticis, iisque qui parum modestè & sapiunt &
de se sentiunt, familiarissima est ignorantia, quæ nonnisi ex
peruicacitate iudicii, nimiâque sui-ipsius adulatione trahit ori-
ginem.

49.

3. ex nimio
erga res ca-
ducas affe-
ctu.

Aliorum denique ignorantia, ex inordinato atque ultra iu-
stum exorbitante erga res caducas affectu oritur. Horrent enim
verò indagare ea, quæ restituendi malè acquisita & peius possessa
obligationem inducerent. Et quia toto animi nisu bonis incum-
bunt, nihil quod fallacem hanc miseramque possessionis tranquil-
litatem interturbare possit, ne ad aures quidem, nisi cum fa-
stidio admittunt. At, an hosce ignorantia inculpatâ & inuinci-
bili laborare quis dixerit, quam ipsum ignorandi studium, ma-
nifestè arguit affectari? Profectò rei tenentur criminis, quod
sefe velle committere, tam peruersâ fide dubitando profitentur.

50.

Sed

51. Sed quid de iis statuendum est, qui, si aliqua menti inciderit dubitatio, varios quidem consulunt tum Theologos tum iuris peritos, eo tamen consilio ut non ante destituri sint, quam donec in aliquem incurrerint, qui grata nuntiet, & ea quæ prorsus faueant dubitanti? Nauarrus certè & Adrianus illicite id plane fieri contendunt. Neque verò dubitandum id est, si eâ mente deliberatio tota instituitur, ut quamcumque demum opinionem amplexurus sit consulens, modò sibi faueat; nec quidquam curet, probabiline nixa sit fundamento an improbabili, aut etiam falso. Nimis enim id est euident, fide peruersâ hîc agi: & de simili consultatione iam laudatos auctores agere, mihi fit credibile. Verùm si tota per varias domos, opinionumque decursatio, eo animo instituitur, ut sibi fauens quidem, sed probabilis occurrat sententia; illudque sibi præscriptum habeat, non alteri quàm quæ verè probabilis sit acquiescere, non video cur vitio vertenda sit tali studio instituta consultatio. Approbant eam sanè vterque Sanchez, Bresserus, Baldellus, Bardus, alique Theologi præstantissimi. Et quidem ratio quam afferunt est manifesta. Prout enim vnusquisque ius habet, ut quærat, protegatque res suas, libertatemque sibi factam seruet; ita & ius habere dicendus est, ut eos quærat, qui in iustâ sui defensione manum præbeant, & iustè patrocinentur. Patrocinium autem quod ex probabili opinione petitur, iustum cum sit semper, certè malæ fidei condemnandus non est is, cui non aliud quærere est constitutum.

Licium est tamdiu varios consulere, donec inueniatur sententia sibi fauens, sed probabilis.

Nauar. in sum. c. 17. n. 83.
Adrian. in 4. de rest. qu. de præsc. dub. ult.
Sanch. l. 1. in præc. c. 9. n. 24.
Io. Sanch. in sel. disp. 44. n. 54.
Bress. de Consc. l. 3. c. 6. n. 28.
Baldel. de Con. disp. 12. n. 2.
Bard. de Con. disp. 4. c. 19.

52. Istud tamen dissimulandum non est, periculosa plenum opus esse alex. Imprimis enim verendum est, ne nimio & effrænato res tuas conseruandi, aut alienas adipiscendi abreptus desiderio, rem prout est, consultori non proponas; circumstantias omnes non exhibeas; rationes quæ pro te stant, ultra verum exaggeres, reticeas verò quæ causæ tuæ officiant. Hoc autem si sic agitur, quid quæso nisi vanum, Conscientiæ tam malâ fidei agenti, à consultorum responsis expectas adminiculum?

Illicitum vero, si casum non bonâ fide exponas.

53. Deinde quam quæso affectatæ ignorantæ excusationem potes prætexere, si homines consilii causâ adeas, aut illiteratos & hebetes, aut quod longè deterius est, improbos & ad fraudem factos? venales, inquam, animas, quorum vita est pecunias emungere, & quorum Conscientiam in tuâ fers crumenâ? An quidquam bonæ rei ab eiusmodi hominum quisquiliis, ratione bonâ

Pessimè fide agunt qui spontè improbos consulunt.

Et senten-
tias sibi fa-
cientes auro
venantur.

potest expectari? Ut quid igitur eos consulis, nisi quòd ames decipi? An verò id etiam negabis, si aurum offers, si beneficia promittis, si loculorum strepitu sententiæ expectatæ præludis, eamque ex reconditoribus scriniis auri nidore delitescentem elicias? Hoccinè est veritatem inquirere an fugare? Veritas ore petitur, & manu quam aurum prægrauat, fugatur. Consilium exquiritur, & quod dandum est, in crumenâ cuditur & fabricatur. Ostenditur quòd consultori placeat, ut quæ placitura sint referantur. Ludicra censentur hæc, at penè quotidiana sunt cauillatorum quorundam artificia, quibus volupe est alienæ paci negotium facessere. Hinc nescio quos iuris apices titulosque sedulo venantur, ut aut debita iusta denegent, aut solutionem differant, aut etiam pacatæ possessioni alienæ insipientur; titulifq; tam inanibus à iuriconsultorum, quorum sententias nundinantur, opinionibus, stolidum sanè sibi postulant adminiculum. Hoc autè si consequantur, tum verò litem intentant, actionem instituunt, innocentium res domosq; euertunt; & iustitiæ consequendæ prætextu, falsis denuntiationibus, actis, & testimoniis, iudicium perstreperunt subsellia.

Tales ex-
crabiles
sunt Deos;

At si ludicra hæc videntur, & artis esse dixeris, sententiis ita extortis sibi ablandiri, & illudere; audiant sanè quam grauibus acerbisque verbis, Conscientiæ suæ illusores, & alienæ aureos præstigiatores Deus ipse, per Prophetam Isaiam insectetur. *Populus*, inquit, *ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus, Nolite videre; & aspicientibus, Nolite nobis aspicere ea quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores: auferre à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostrâ sanctus Israël.* Non poterat sanè mens & peruerfitas sic consulentium, luculentiùs describi, & clariùs exprimi. Verùm audi nunc loquentem, & sensum animi sui proferentem Deum. Propterea hæc dicit Sanctus Israël. *Pro quòd reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumniâ, & tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc, sicut interruptio cadens subito; dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena figuli, contritione perualidâ; & non inuenietur de fragmentis eius testa in quâ portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fonte.*

Et inopiã
etiam sa-
pissimè ca-
siganur.

Fit enim sapissimè, pœnas affectatæ ignorantæ exigente Deo, ut qui talia sibi consilia dari postulant, quibus alieno iuri insipientur

54.

Isai. 30. v.
9. & seq.

55.

dientur, aut sua propugnent malè, incidant non tam in cauffidicos aut juris-peritos, quàm in cauillatores, & rabulas, quibus, cùm in turbato mari luculentissima sit piscatio, nihil etiam ita in votis est, quam causas agere quantumuis pessimas, & in causis alienis, suam rem. Hinc cum vident litium semina anxie exquiri, clientisque futuri crumenam auro turgere cùm persentiscunt; si vel minima sese ostentat quantumcumque caduci iuris species aut rima, illicò exclamant actam esse rem, nihil in toto iuris corpore esse liquidius, causaque iam centies Senatus-consulto præiudicatum esse. Tali fundamento lis superstruitur; erigitur ingens moles, magnis sanè impendiis; crescunt chartarum volumina, crescunt curæ; diminuitur interim æs domesticum, totumque per ruinas in consultoris domum confluit. Denique post multa, corruiat tota res iudicis sententiâ, & suo inuoluitur miser lapsu. Comminutæ sunt opes malè impensæ, æs contractum est quod non nisi hæreditate benè pingui distractâ dissoluitur. sic omnia abeunt in ruinas, *Et non inuenietur de fragmentis eius testa in quâ portetur igniculus, ex alieno petitus foco, aut hauvatur parum aque de fonte, quâ miser extinguat malam sitim.* Justum profectò iudicium Dei, vt qui per ignorantiam affectatam, & dubia iura studio conquisita, insidiabatur alieno, suis excidat; & ab iisdem spoliatur harpiis, quarum vngues & rostra, in luctus & miserias obarmauerat alienas.

56. Istud tantùm dolendum est, dubia iura malâ fide cùm mouentur, in actoris solius caput impensas omnes non deuolui. Certum est enim, vt cumque ius suum possessor bonæ fidei tueatur, & verò etiam iudicis sententiâ obtineat, multis tamen eum & curis & impensis implicari, quas numquàm non graue est ferre, & expungere. Ac proinde non video ego, quo pacto dubia prorsus iura, & quæ saltem probabili fundamento nixa non sunt, tutâ Conscientiâ quis possit actione apud iudicem institutâ exigere; & tanto ære, quod proculdubio in cauffidicos, aliaque juris adminicula vtrinq; est effundendum, certo damno eum afficere, qui certâ gaudet rei suæ possessione, & dubio tantùm iure potest impeti. Ignorantiam hîc obtendere maligni est animi, & quæ non nisi maleuolis approbetur, Deus interim non irridetur, *qui Et illuminabit abscondita tenebrarum, Et manifestabit consilia cordium, justus Dominus, justus iudex. Et sanctus in omnibus operibus suis.*

Nefas ex dubio iure certam litē possessori bonæ fidei insensare.

1. Cor. 4.
v. 5.
Psal. 144.
v. 13.